

Ховрич М. О.
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ПРОФЕСІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Проаналізовано кадрову ситуацію в Україні та професійні нахили старшокласників. Визначено місце планоїрної, систематичної професійної орієнтації молоді в процесі адекватного професійного вибору. Досліджено функції, типові задачі діяльності та зміст умінь учителя трудового навчання, необхідні для реалізації профорієнтаційних завдань в загальноосвітній школі.

Ключові слова: кадрова політика, професійна орієнтація молоді, вчитель трудового навчання.

Кожна молода людина після закінчення загальноосвітньої школи зустрічається із досить серйозною життєвою проблемою: що робити далі. Варіантів вибору може бути декілька: навчатись далі з метою отримання професії, працювати за професією, яка не вимагає кваліфікації і т.д. Переважна більшість випускників вибирає саме перший варіант. Відповідно, з точки зору випускника, постає завдання вирішити дві проблеми: вибір професії та навчального закладу, де б можна отримати дану професію. Крім вказаних проблем існують ще три не менш важливі, які часто не беруться до уваги випускниками: 1) наскільки потрібна обрана професія суспільству в даний час, тобто чи існує соціальний заказ на спеціалістів даного напрямку; 2) наскільки психофізіологічні якості випускника адекватні вимогам професії; 3) наскільки рівень загальноосвітньої підготовки відповідає вимогам певного навчального закладу. Не викликає сумніву той факт, що вибір професії буде більш обґрунтований у тому випадку, коли учень буде мати максимально можливу інформацію про обрану ним професію, потреби суспільства у спеціалістах даної кваліфікації, психофізіологічні вимоги професії до людини, наявність навчальних закладів та вимоги їх до абітурієнтів, а потім і студентів у процесі навчання і т.д. Іншими словами, першою умовою адекватного вибору професії є професійна інформація старшокласників. Саме професійна інформація покликана ознайомити старшокласників із сучасними видами виробництва, станом ринку праці, потребами господарського комплексу в кваліфікованих кадрах, змістом і перспективами розвитку ринку професій, формами і умовами їх освоєння, вимогами, що пред'являються професіями до людини, можливостями професійно – кваліфікованого зростання в процесі трудової діяльності.

Метою дослідження є визначення кореляції професійних нахилів старшокласників і потреб ринку та умов, які б сприяли професійній інформації старшокласників загальноосвітніх шкіл.

Виклад матеріалу. Дослідження, проведені нами на базі загальноосвітніх шкіл м.Чернігова виявили, що значна частина учнів вибирають професію не маючи достатньої профінформації про неї. Крім того, більше половини учнів за основне джерело інформації мають друзів та батьків, третина – засоби масової інформації і тільки біля п'яти відсотків звертаються по допомогу до вчителів. Причому практично всі вони орієнтовані на вибір професій психолого-педагогічного напрямку. Як бачимо, у сучасній школі в силу ряду причин практично відсутня профорієнтаційна робота з учнями, або вона переведена в розряд другорядних. Причина такої ситуації очевидна: у школі немає конкретної людини, яка б організовувала дану роботу і перевела її з розряду епізодичної у системну. Звичайно, мова не йде про введення до штатного розпису школи такого спеціаліста. Мова йде про те, вчитель якої спеціальності міг би найбільш ефективно виконувати дану роботу.

При розв'язку даного питання ми йшли не від наявних у школі спеціалістів згідно навчального плану та штатного розпису, а від потреб суспільства на даному етапі розвитку, його виробничої та соціальної сфери. Аналіз статистичної інформації Державного центру

зайнятості свідчить про наступне. Станом на 1 лютого 2010 року на обліку в центрах зайнятості перебувало 545,6 тис. незайнятих громадян. Серед них: 287,1 тис. осіб склали жінки; 258,5 тис. осіб – чоловіки; 213,6 тис. осіб – молодь; 59,3 тис. осіб – вивільнені працівники; 102,3 тис. особи, які не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Статус безробітного мали 526,7 тис. осіб. Із загальної чисельності безробітних 215,9 тис. осіб проживали у сільській місцевості (310,8 тис. – у містах).

Кількість вакансій у базі даних Державного центру зайнятості становила 65,4 тисячі, в тому числі: для робітників – 27,6 тис., для службовців – 28,0 тис. та 9,8 тис. – для осіб, які не потребують спеціальної підготовки. Найпопулярнішими професіями, на які сьогодні є попит, є професії висококваліфікованих робітників – слюсарів, токарів, електрогазозварників, водіїв, кухарів, продавців та інших представників робочих професій. Мають попит фахівці з високим рівнем кваліфікації, топ-менеджери, а також економісти, лікарі, бухгалтери, юристи з відповідним досвідом роботи [3].

Аналіз приведеної інформації свідчить, що молодь складає 39% від усіх зареєстрованих у центрах зайнятості України, що є досить високим показником. Серед вакансій найбільше число, а саме 42,2% складають робітничі професії. Як бачимо наявна значна диспропорція між потребами ринку праці у спеціалістах робітничих професій і надлишком спеціалістів інших професій.

Ми дослідили професійну спрямованість старшокласників. 38,6% респондентів бажають оволодіти професіями типу “людина-людина”, 22,8% – вибрали професії типу “людина – художній образ” на третьому місці “людина-техніка” 20,4% на четвертому – “людина – знакова система” та “людина – природа” по 9,1%. Причому прихильники типу професій “людина-техніка” бачать себе технологами, інженерами сучасних високо-технологічних підприємств з дуже високим матеріальним рівнем, абсолютно не приймаючи до уваги свій професійний рівень.

Ще більш цікаву інформацію (уже в межах держави) дало інтернет опитування [4]. Відповідь 8061 респондентів на питання “Щоб досягти успіху, я стану фахівцем в галузі” приведена в таблиці 1.

Т а б л и ц я 1

Галузь	Кількість бажаючих у ній працювати (чол/%)
економіки	1778 (22%)
юриспруденції	1097 (13,6%)
комп’ютерних наук	1031 (12,8%)
мистецтва	992 (12,3%)
психології (соціології)	936 (11,6%)
медицини (фармакології)	498 (6,2%)
сфери обслуговування	515 (6,4%)
педагогіки	397 (4,9%)
інженерії (проектування)	362 (4,5%)
будівництва (архітектури)	302 (3,7%)
робітничих спеціальностей	153 (1,9%)

Як свідчать приведені дані, наявний реальний дисбаланс між потребами ринку праці і професійними нахилами старшокласників. На сьогоднішній день суспільство потребує спеціалістів робітничих професій, а більшість випускників шкіл бачать свою реалізацію в сфері економіки, юриспруденції тобто в тих сферах діяльності, які на сьогоднішній день мають надлишок спеціалістів.

В результаті такої ситуації старшокласники виберуть професії за своїми вподобаннями (кількість наявних вищих навчальних закладів дозволяє це робити без жодних проблем),

пройдуть весь курс професійної підготовки впродовж п'яти років і після закінчення не будуть працевлаштовані з причини їх непотрібності суспільству. Відповідно, отримавши спеціальність, випускник не школи, а уже вишу має два шляхи: проходити перекваліфікацію і отримати іншу спеціальність, необхідну зараз; поповнити контингент державної служби зайнятості. Звісно такий підхід не можна назвати ефективним та раціональним. Крім того, не слід забувати про морально-етичний аспект проблеми і ту психологічну травму, яку отримує молода людина, не знайшовши застосування у житті своїх професійних можливостей.

Причинами такого стану, на наш погляд є наступне. 1) Суттєве зменшення у загальноосвітніх школах уроків трудового навчання. В результаті цього учні не отримують загальноосвітніх умінь та навички професій робітничого напрямку, знижується рівень технічного мислення, а відповідно і інтересу до техніки та сучасного виробництва. 2) Внаслідок збільшення ваги дисциплін гуманітарного профілю учні, часом навіть підсвідомо, орієнтуються на професії невиробничої сфери, оскільки мають більш високий рівень підготовки з цих дисциплін. 3) Скоротився прийом на технічні спеціальності в учбові заклади всіх типів. Кількість інженерів не досягає і п'ятої частини загального випуску фахівців з вищою освітою, а число молоді у професійно-технічних училищах у шість разів менше студентів вузів, але всім відомо, що мода і конкурентоспроможність на ринку праці – речі нетотожні [4].

Змінити відношення старшокласників до професій матеріального виробництва може впровадження в школу науково обгрунтованої системи професійної орієнтації учнів.

Згідно Концепції державної системи професійної орієнтації населення, перше місце за чергою проведення посідає професійна інформація, що надає документовані або публічно оголошені відомості про трудову діяльність та її роль в професійному самовизначенні особи, інформація про стан, потребу і динаміку ринку праці, зміст та перспективи розвитку сучасних професій і вимоги до особи та ін [1].

Аналіз професійної діяльності вчителів різних спеціальностей та освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів дає можливість зробити висновок, що найбільше підготовлений для проведення профорієнтаційної роботи у школі взагалі та орієнтації учнів на професії виробничої сфери вчителі трудового навчання.

Для підтвердження такої думки приведемо аналіз освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 "Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання" [2] стосовно профорієнтаційної діяльності вчителя трудового навчання. Визначимо зміст виробничих функцій, типові задачі діяльності та зміст умінь, реалізація яких дозволить вчителю трудового навчання суттєво (при наявності інших позитивних факторів) підвищити рівень профорієнтаційної роботи в загальноосвітній школі.

Навчальна функція. Типова задача діяльності: орієнтуватись у матеріалі, пов'язаному з класифікацією професій.

Зміст умінь: самостійно, на базі засвоєних знань уміти класифікувати професії за характером праці, галузевою належністю, рівнем кваліфікації;

Виховна функція. Типова задача діяльності: керувати процесом формування позитивного ставлення до праці.

Зміст умінь: у процесі навчання роботі з програмними засобами стимулювати та виховувати наполегливість та зосередженість.

Розвиваюча функція. Типова задача діяльності: створювати умови для удосконалення і розвитку індивідуальних якостей.

Зміст умінь: враховуючи психофізіологічні особливості учнів, теорію та методику профорієнтації, забезпечувати умови для удосконалення і розвитку професійно важливих якостей особистості: проводити тренінги.

Плануюча функція. Типова задача діяльності: планувати профорієнтаційні проби в процесі викладання шкільного курсу "Основи вибору професії".

Зміст уміння: створювати організаційно-педагогічні умови для проведення професійних проб, орієнтуючись на професійну спрямованість особистості; визначати необхідні засоби для проведення професійних проб; визначати етапи проведення професійних проб.

Діагностична функція. Типова задача діяльності: здійснювати діагностику професійно важливих якостей особистості.

Зміст уміння: проводити професійну діагностику професійно важливих якостей особистості за допомогою методів і методик профорієнтації: вивчати здібності особистості та їх вплив на вибір професії; вивчати професійні інтереси особистості; вивчати мотиви вибору професії;

Контролююча функція. Типова задача діяльності: перевіряти ступінь професійної придатності особистості.

Зміст уміння: в ході професійної консультації, спираючись на результати дослідження вміти: співставити психофізіологічні показники з обраною професією; співставити медичні показники з образною професією; робити попередній висновок про професійну придатність особистості;

Комунікативна функція. Типова задача діяльності: забезпечувати високий рівень комунікативності у процесі викладання профорієнтаційного матеріалу.

Зміст уміння: виходячи з педагогіки співробітництва, принципу індивідуального підходу у процесі надання інформації про шляхи отримання професійної освіти та працевлаштування вміти: здійснювати індивідуальний підхід до учнів; створювати атмосферу взаємодопомоги і взаєморозуміння між учнями; володіти комунікативною технікою спілкування; обирати оптимальну модель професійної діяльності з урахуванням існуючої ситуації.

Приведений аналіз галузевого стандарту вищої освіти свідчить, що саме вчитель трудового навчання має досить серйозну теоретико-практичну підготовку з питань організації та проведення профорієнтаційної роботи. Дещо інший аспект питання системності підготовки його до цієї роботи у ВНЗ, а потім і реалізації його профорієнтаційних функцій у загальноосвітній школі.

Висновок. У процесі дослідження було проаналізовано кадрову ситуацію в Україні та професійні нахили старшокласників. Дослідження виявило значний дисбаланс між потребами ринку праці і бажаннями випускників. Визначено (у першому наближенні) причини такої ситуації. В процесі аналізу професійної діяльності вчителів різних спеціальностей та освітньо професійних програм їх підготовки встановлено, що найбільший теоретико-практичний рівень підготовки з питань організації та проведення профорієнтаційної роботи має вчитель трудового навчання.

Використана література:

1. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] / Нормативний документ Кабінету Міністрів України / Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 “Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання” напряму підготовки 0101 Педагогічна освіта. [Текст] – К.: Міністерство освіти і науки України, 2001. – (Галузевий стандарт вищої освіти).
3. Офіційний сайт державної служби зайнятості України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>.

Ховрич Н. А. Некоторые аспекты профессиональной ориентации старшеклассников на профессии материального производства

Проанализирована кадровая ситуация в Украине та профессиональные склонности

старшеклассников. Определено место планомерной, систематической профессиональной ориентации молодежи в процессе адекватного профессионального выбора. Исследовано функции, типовые задачи деятельности и содержание умений учителя трудового обучения, необходимые для реализации профориентационных задач в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: кадровая политика, профессиональная ориентация молодежи. Учитель трудового обучения.

Khovrich N. A. Some aspects of the professional guidance of senior professional material production.

Analyzes staffing situation in Ukraine and professional inclinations seniors. The place of sustained, systematic professional orientation of young people in the appropriate professional choice. Research functions, typical tasks and content of teacher employment skills training required for the tasks in the vocational school.

Keywords: personnel policies, professional orientation of youth, teacher employment training.

Цина А. Ю.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті на основі психодинамічної концепції розвитку особистості розглядаються педагогічні технології мотивації професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Аналізуються шляхи зниження рівня внутрішньої особової напруги, викликані уявленнями про образи задоволення природжених тілесних потреб.

Ключові слова: педагогічні технології, майбутні вчителі, методи, професійна підготовка.

Педагогічні технології особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя технологій доцільно розглядати у відповідності з компонентами цієї підготовки як виду педагогічної діяльності. Мотиваційний компонент професійної готовності визнається дослідниками різних видів педагогічної діяльності (А. Й. Капська, А. Ф. Лисенко, Д. С. Мазоха, В. В. Масенко, О. М. Пехота, А. М. Старєва, Т. В. Тихонова) визначальним в орієнтації майбутнього вчителя за обраним видом професійної діяльності, таким, що створює успішність функціонування інших складових професійної готовності вчителя: комплексу індивідуально-психологічних якостей, системи знань, умінь і навичок, поглядів, установок на професійно-педагогічну діяльність, почуттів, задоволеності працею вчителя.

Концепції мотивації або процесуальні аспекти здійснення особистісно орієнтованої професійної підготовки розглядають динамічні, змінювані особливості спрямованості особистості на досягнення професійно значущих цілей. Згідно психодинамічної теорії особистості З. Фрейда мотивація поведінки людини обумовлюється енергією збудження, викликану тілесними потребами. Більша частина цієї енергії спрямовується на розумову діяльність зі зниження рівня цього збудження. Бажання і потреби, що існують у вигляді уявних психічних образів їх задоволення, З. Фрейд називає інстинктами, в яких проявляються і потребують розрядки вроджені стани збудження організму. Психічну діяльність людини (мислення, пам'ять, відчуття, уява) З. Фрейд визначає інстинктами, що виступають причиною будь-якої активності людини, безпосередньо або опосередковано впливають на поведінку людини, спрямовану на зменшення цього напруження [4, 116].

Пояснення і прогнозування технологій особистісно орієнтованої професійної підготовки визначаються існуючими структурними концепціями мотивації особистості,